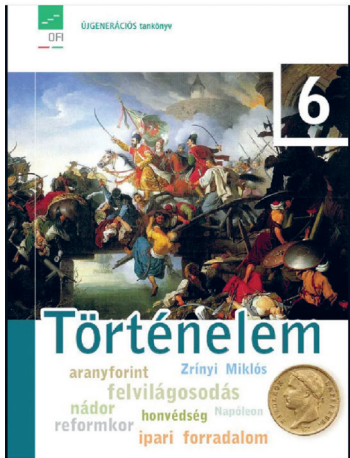

A NAPKIRÁLY ISKOLAI ÁRNYÉKA
(XIV. LAJOS FRANCIA KIRÁLY ÉS KORA EGY MAGYARORSZÁGI
TÖRTÉNELEMKÖNYVBEN)

BARTÓK BÉLA

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Történelemtudományi Intézet*

1. kép: A Borhegyi Pál, Kojanitz László, Nagy Lajos, Sólyom Márk, Tarnóczy Géza által kifejlesztett, az Oktatási Hivatal által kiadott és 2017-től használt általános iskolai történelemtankönyv borítója

1966. szeptember 13–17. között Budapesten a magyar és francia UNESCO-bizottság kezdeményezésére és egy kulturális egyezmény értelmében magyar és francia történészek, valamint történelemtanárok szűk körű értekezletet tartottak, hogy elvégezzék a középfokú oktatásban használt történelemtankönyvek „kölcsonös revízióját”. A szakemberek kritikusan megvizsgálták a különböző

könyveket, majd kihagyási, bővítési javaslatokat is kidolgoztak a két ország múltjának bemutatására főként az 1848–1945 közötti korszakban. Különösen azt a kérdést elemezték, hogy Magyarország 16–18. századi történelme milyen helyet kap a franciaországi történelemtanításban. A magyar bizottságban Zsigmond László, H. Balázs Éva, Bíró Sándor, Diószegi István vett részt az ELTE, Incze Miklós, Ormos Mária, Ránki György pedig az MTA részéről, de ott volt Berényi Pál a Kulturális Kapcsolatok Intézete és Hinora Sándor a Tankönyvkiadó képviselőjében. A francia küldöttségben a francia oktatási minisztérium főosztályvezetője, a párizsi Sorbonne Egyetem három oktatója, a Poitiers-i Egyetem professzora és a párizsi Janson-de-Sailly líceum tanára foglalt helyet.¹

A magyar történészek jelentése azt találta pl. a francia tankönyvekben, hogy a 16–17. században Franciaország a törökökre és a magyarokra támaszkodott a Habsburg-dinasztiával szemben I. Ferenc, II. Henrik majd XIV. Lajos uralkodása idején. Azt is észrevették a tananyagban, hogy XIV. Lajos támogatta a Habsburgok ellen Thököly Imrét és II. Rákóczi Ferencet.² A tudósításból kitűnik, hogy a francia történészek

¹ [Szerző Nélkül:] Magyar és francia történelemtankönyvek revíziója. In: *Történelemtanítás* 14/2 (1969), 14.

² Uo., 15.

sokkal több kifogást fogalmaztak meg a magyar tankönyvekkel szemben, de az akkori III.-os (ma 11.) történelemkönyvben szereplő 17–18. századi, pl. a XIV. Lajos korabeli francia–magyar kapcsolatok tárgyalását objektívnak tartották.³ A bizottság magyar tagjai azt javasolták, hogy ez az együttműködés és a Rákóczi-szabadságharc a francia könyvekben is nagyobb helyet, hangsúlyt kapjanak.⁴

Sajnos nem tudjuk, hogyan változott ez a helyzet 60 év alatt Franciaországban, de azt bemutathatjuk, hogy mit tanítottak a közelmúltban Magyarországon a Napkirályról. A következő dolgozat egy mai magyarországi általános iskolai történelemtankönyv XIV. Lajosról szóló állításait elemzi, mert hisszük, hogy egy történelmi személy valóságosabb jellemzése is a részletekben bontakozik ki.

A tankönyv címe a borító alapján *Történelem 6 – OFI Újgenerációs Tankönyv*. A kiadási adatok szerint a könyv egy 2012-ben kiadott minisztériumi rendelet nyomán készült. A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban részt vett Zarubay Attila és Ötvös Lajos miskolci gimnáziumi tanár. A tananyagfejlesztők (vagyis a szöveg írói) között is az általános iskolai és középiskolai történelemtanításban ismert és kevésbé ismert fővárosi és vidéki, idősebb és fiatalabb, elméleti és gyakorlati szakembereket, tanárokat találunk: Borhegyi Pál, Kojanitz László, Nagy Lajos, Sólyom Márk, Tarnóczi Géza. A vezető szerkesztő Baranyai Katalin, az alkotó szerkesztők Bartos Károly, Kojanitz László, Pálinkás Mihály voltak. A tankönyv három fejezetét tudományos lektorként Pelyach István egyetemi oktató, pedagógiai lektorként Katona András ellenőrizte. A kiadás helyeként az egri Eszterházy Károly Egyetem, illetve az akkor hozzászolgált Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, felelős kiadóként Liptai Kálmán, az egyetem rektora olvasható. Annak ellenére, hogy már 9 éve adták ki, és azóta is változtatásokat hajtottak végre, ebben a tanulmányban a 2017-ben megjelent 1. kiadás tartalmát vettük nagyító alá. Ebben találtuk ugyanis a legtöbb információt XIV. Lajos francia királyról.

Azért is választottuk ezt a kiadványt, mert meglepődve láttuk, hogy a 2020-ban kiadott Nemzeti alaptanterv (NAT 2020) után megjelent Történelem 6. című tankönyvekben jelentősen csökkentették a XIV. Lajosról szóló tudnivalókat. A Bánhegyi Péter és Nánay Mihály által szerkesztett és 2025-ben megjelent tankönyvben a korábbi bőséges leckéből csak egy kétoldalas ajánlott olvasmány lett *Élet*

³ Azóta a Magyarországon XIV. Lajosról megjelent történelmi biográfiák közül ki kell emelni PAPP Imre: *A Napkirály*. Budapest: Kossuth 1988, kismonográfiáját, HAHNER Péter: *A Napkirály halála*. In: *Rubicon* 3 (2002), és *A Napkirály*. In: *Rubicon* 12 (2015) tanulmányait, illetve TÓTH István György: *Szent Lajos utódai*. Budapest: Kossuth 1995, ifjabb BARTHA János: „*Napkirályok*” *tündöklése*. Debrecen: Csokonai 1996, KOVÁCS Zsolt: *A Napkirály árnyoldala*. Budapest: L'Harmattan 2023 művét, külföldi szerzőktől Antonia FRASER: *A Napkirály és a hölgyek*. Budapest: Európa 2010, Francois TRASSARD/Dimitri CASALI/Antoine AUGER: *Magánélet a Napkirály korában*. Budapest: Corvina 2011 című könyveket.

⁴ Uo., 20.

XIV. Lajos udvarában címmel,⁵ ahol leginkább a versailles-i udvari életről esik szó, bár néhány kép, kérdés, feladat még megmaradt az általunk részletes megvizsgált Bánhegyi–Kojanitz–Nagy–Sólyom–Tarnóczai-féle 2017-ben indult verzióból. Még meglepőbb a Tóth Attila által fejlesztett (írt) és először szintén 2025-ben kiadott *Történelem 6.* tankönyv, amelyben csak *XIV. Lajos* legismertebb portréja illeszkedik a Rákóczi-szabadságharcról szóló leckébe, ahol egy hosszabb képaláírással és 1-2 utalással a két államférfi kapcsolatára.⁶ Ezt egyszerűen nem lehet ignorálni a kuruc mozgalom esetében.

A Napkirály uralkodása című téma oktatási és fejlesztési céljai

A tananyag elemzése előtt tudnunk kell, hogy az érvényben lévő kerettanterv milyen adatok, összefüggések ismeretét írja elő a 6. évfolyamos 11 év feletti tanulóknak. A tankönyv és tanmenet 14. leckéjének címe: *A Napkirály udvara*. A 6.-os tananyag oktatási céljait és feladatait a következő szöveg foglalja össze: „*XIV. Lajos, a Napkirály az újkori Európa egyik legjelentősebb uralkodója volt. Róla, illetve versailles-i udvaráról szól a lecke.*” A célokat kérdés formájában olvashatjuk: „*Mi jellemezte a Napkirály abszolút, korlátlan uralkodói hatalmát? Melyik az a három hatalmi ág, amelyik a király kezében összpontosult? Ki volt a király híres pénzügyminisztere, és milyen elvek mentén szervezte meg a francia gazdaságpolitikát? Mi jellemezte a Napkirály hadseregét? Hogy nézett ki és milyen stílusban épült a versailles-i palota?*” Egy mondat a lecke aktuális politikai jelentősére utal: „*A jelenkori hatalmi mechanizmusok megértését is segíti a hatalmi ágak megbeszélése.*”⁷

6. osztályban az első fejlesztési terület a *kritikai gondolkodás* gyakorlása, ezen belül pedig a történelmi változások nyomán követése. Lényeges lehet az egy korszakon belül lezajlott változások bemutatása különböző szempontok szerint. Egyrészt szükséges a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális változások feltárása, másrészt helyi, regionális, globális megközelítés kell, harmadsorban pedig a gyors, lassú, rövid távú, hosszú távú változásokat kell feltárni. A másik fontos fejlesztési terület, a *kommunikáció* terén ajánlott egy beszámoló készítése, vagyis egy rövid szöveg szerkesztése a tanultak és az olvasottak alapján.⁸

A hatodikos *tananyag* látszólag szűk körű, de a leckében több fogalom feltűnik: *manufaktúra, barokk, főhivatalnok* (?), illetve a *hatalmi ágak* elnevezése, de nem mind új. Új történelmi személyek a leckében viszont *XIV. Lajos* és *Colbert*. Új évszám

⁵ *Történelem 6.* (Szerk.): BÁNHEGYI Péter/NÁNAY Mihály. Budapest: Oktatási Hivatal 2025, 42–43.

⁶ *Történelem 6.* (Szerk.): TÓTH Attila. Budapest: Oktatási Hivatal 2025, 74.

⁷ *Történelem 6.* Tanmenetjavaslat. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet 2017, 12.

⁸ Uo.

nincs, a topográfiát pedig *Versailles, Párizs* neve képviseli. Értelmező kulcsfogalmak a *történelmi idő, változás és folytonosság, értelmezés, jelentőség*. Emellett a tartalmi kulcsfogalmak – *társadalom, életmód, gazdaság, kereskedelem, politika, állam, államszervezet* – alapvető fontosságúak.⁹

A Napkirály uralkodása a tankönyvi leckében

A szorosán vett tananyag elemzése előtt fontos tudni, hogy a 6.-os tankönyvben már az előszóban olvasható, hogy ő volt „*az uralkodók egyik leghíresebbje*”,¹⁰ később pedig azzal csinálnak kedvet a kora újkori egyetemes történelemhez, hogy néhány történelmi adat között elhangzik, hogy a fejezetből kiderül majd, ki nevezte magát Napkirálynak.¹¹ A *Napkirály állama* című 6.-os (14.) lecke egy háromsoros bevezető után 4 részfejezetből áll. Az első alfejezet címe: *XIV. Lajos állama*. Ebben a bekezdésben szerepel, hogy fokozatosan és szinte korlátlan hatalmat szerzett, és ekkor még csak a *főhivatalnokok* és tisztviselők szerepét hangsúlyozzák. Emellett olvasható két ismétlésnek ható földrajzi jellegű kérdés, amely már az új anyag kezdése előtt felveti a történelmi atlasz használatának lehetőségét (*Mely országokkal volt határos Franciaország a XVII. században? Miért volt kedvező a földrajzi helyzete?*), és egy különös figyelemfelkeltő és gondolkodtató kérdés: *Mennyire lehet hatékony, ha mindenről egyetlen ember dönt?*¹² Az ehhez a részegységhez tartozó első kiegészítő olvasmány XIV. Lajos gyermekkorát jellemzi, és a nemességgel szembeni ellenszenvének okát magyarázza.¹³

Itt kell felhívni a figyelmet Saint-Simon herceg¹⁴ emlékiratára, amely számos színes, élvezetes történetet (pletykát) tartalmaz. 1829-ben jelent meg először nyomtatásban visszaemlékezése, ebből Magyarországon 1941-ben egy rövidebb, majd 1960-ban egy hosszabb válogatást adtak ki, és kritikus hangvétele miatt egyes részletei elemzésével az alsó-, közép- és felsőfokú történelemtanításban is hihető korrajzként tekintettek rá évtizedekig. Réz Pál 1970-ben megjelent fordítása és válogatása miatt hatása ma is érezhető a magyarországi oktatásban és Franciaország-képen. Kiválóan alkalmas viszont szemléltetésre a közoktatásban.¹⁵

⁹ Az értelmező és a tartalmi kulcsfogalmak ugyanazok voltak, mint SZÁRAY Miklós: *Történelem 10*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2014 leckéjénél.

¹⁰ *Történelem 6*. (2017), 3.

¹¹ Uo., 39.

¹² Uo., 60.

¹³ *Saint-Simon herceg emlékezései (Válogatás)*. (Válogatta, fordította és a bevezető tanulmányt írta): GYŐRI János. Budapest: Gondolat 1960, 44.

¹⁴ Louis de Rouvroy (1675–1755) Saint-Simon hercege, főrend, udvaronc és emlékirat-alkotó volt.

¹⁵ Lásd *Történelmi olvasókönyv III*. Forrásszemelvények az egyetemes történelem (1640–1849) és Magyarország története (1526–1849) tanításához. Budapest: Tankönyvkiadó 1965, 53–59.

A herceg Versailles-ban élt XIV. Lajos haláláig, és minden nap eljárt a király fogadásaira, éberben figyelte az udvari híreket. Bár bizalmas kapcsolatban állt főtisztviselőkkel, főnemesekkel, politikai hatalomhoz nem jutott.¹⁶ Emlékezéseiben nem elégedett meg a krónikás szerepével, hanem mulatságos és meghökkenítő eseményeken keresztül ábrázolta a korabeli erkölcsöket és szokásokat. Mestere volt a rövid, csattanós történeteknek, különös, néha tragikomikus anekdoták feljegyzésével világított rá a királyi udvar életére, de nem csak leíró céllal. A történet vázát, a humorosnak tartott eseteket számtalan apró részlettel díszítette, felelevenítette a versailles-i palota színes életét a maga bonyolult kapcsolatrendszerével, pletykáival és szigorú etikettjével.¹⁷ Éppen ezért szigorú forráskritikára van szükségünk.

A fejezet másik része a francia abszolutizmus legfőbb jellemzőjének a *hatalmi ágak összevonását* tartja, majd a lap szélén kifejti a csillaggal megjelölt hatalmi ágak kifejezés fogalmát. Miután megtudtuk, hogy miért rendelkezett korlátlan hatalommal, egy ismétlődő kérdéssel zárul ez a rész: *Kik, miben és miért akarták utánozni XIV. Lajost?*¹⁸

A második – könnyebben érthető – részfejezet *A Napkirály palotája* címet kapta, az első mondatban a barokk Versailles neve után kiejtése is olvasható (*verszáj*), majd 1-1 ismétlődő kérdés és feladat következik: *Mivel kapcsolatban tanultunk már a barokkról? Sorold fel az építészeti stílus jellemzőit!* (Korábban a *10. Hitviták kora – Protestánsok és katolikusok* című leckében, az 51. oldalon megtalálható a barokk meghatározása és jellemzése.) A 2. kiegészítő olvasmány XIV. Lajos ébredési szertartását mutatja be szintén Saint Simon herceg leírása nyomán.¹⁹ Ehhez egy kreatív szerepjátékos feladat járul, bár kevésnek tűnnek az előzetes információk: *Képzeld el, hogy udvaronc vagy XIV. Lajos palotájában! Meséld el az uralkodó egy napját!*²⁰ Itt érdemes röviden kitérni az udvari pletykák, események, személyek kiváló ismerőjére. Ha a történelemtanár beviszi órára a memoárt, a feladat 10 perc alatt megoldható.

A harmadik részfejezet (*A király kincstára*) XIV. Lajos gazdaságpolitikáját ismerteti. Ebben a csillaggal jelölt második fogalomnak, a *manufaktúrának* ilyen meghatározása található a lap szélén: *munkamegosztásra épülő, a középkori céheknel hatékonyabb, tömegtermelésre törekvő kézműipar.*²¹ A definíció rövid, érthető, bár a *műhely* vagy *üzem* szó hiányzik belőle. Colbert nevének is olvasható a kiejtése (*kolber*), majd egy kis vörös körben látható 1-es számjegy egy nagyon rövid, egy hosszú, összetett mondatos *forrásrészletre* hívja fel a figyelmet, amely Colbert gazdaságpolitikáját jellemzi, és a (Szárny Miklós *Történelem 10.* című, 2014-től kiadott tankönyvében is idézett) velencei követ jelentéséből való: „*Colbert célja a királyságot gazdagságban*

¹⁶ *Világirodalmi lexikon.* (Főszerk.): SZERDAHELYI István. Budapest: Akadémiai 1991, 12. k., 410.

¹⁷ Uo., 411.

¹⁸ *Történelem 6.* (2017), 61.

¹⁹ Saint-Simon, 60–61.

²⁰ *Történelem 6.* (2017), 61.

²¹ Uo., 62.

*elsővé minden áruban bővelkedővé minden mesterségben gazdaggá és javakkal ellátottá tenni, hogy ne szoruljon semmire, de képes legyen eladni mindent a többi országnak.*²² Marcantonio Giustinian, a későbbi dózse 1664–69 között volt a Velencei Köztársaság párizsi követe, jelentése 1668-ból származik, és így folytatódik: *„Az a fő igyekvése, hogy mindenünnen Franciaországba vigye a hasznos mesterségeket, a külső cikkeket pedig kizárja.”*²³ A szöveg többi része szintén érdekes lehet a gazdaságpolitikához.

A kapcsolódó kérdés (*Miért előnyös, ha egy ország többet ad el, mint amennyit külföldről vásárol?*) a – meg nem nevezett – merkantilizmusra vonatkozik. A főszövegben olvasható *adókedvezmény, behozatali vám* fogalmak magyarázatára is érdemes lenne odafigyelni, ha már a francia ipar termékei között szerepel a *parfüm*. A részfejezet ismétlődő kérdései is gazdaságtörténeti jellegűek: *Gyűjtsd össze, miért tartották hasznosnak a manufaktúrák létrehozását! Foglald össze, hogyan lehet az államkincstár bevételeit növelni!*

A negyedik részfejezet *A modern hadsereg felállítása* címet kapta, és az *Európa legkorszerűbb hadserege* szavak már az első mondatban félkövér betűvel láthatók. A *toborzás, kaszárnya* szavak is magyarázatra szorulnának, de a katonai erő *állandó* jelzője fontosabb, mint gondolnánk. Az sem derül ki, hogy tehetséges hadvezérek segítettek a királyt szervezési és vezetési munkájában. A 3. rövid kiegészítő olvasmány a király és a hadserege közötti kapcsolatot szemlélteti, de inkább csak az uralkodó reprezentatív szerepét emeli ki.²⁴ Ezúttal összetettebb képet kapunk, mert kiderül, hogy nemcsak parádézni és kitüntetni szeretett a Napkirály, de elviselte a hadjáratok nehézségeit is. A leckéhez egy kreatív – esetleg szorgalmi – szövegalkotási feladat kapcsolódik: *Képzeld el, hogy XIV. Lajos katonája vagy! Mutasd be az uralkodót egy katona szemével! A Hogyan függ össze egy állam gazdasága és hadseregének nagysága?, illetve a Mi a különbség a szárazföldi és a tengeri nagyhatalom között?*²⁵ kérdések már szélesebb összefüggéseket akarnak felismertetni a tanulókkal. (Nem mellesleg Franciaország is éppen a 17. században kezdett nagyszabású hajóépítésbe.)

A lecke végén található egy *Összefoglaló kérdések és feladatok* rész. Az itt található 4 kérdés viszont 7 is lehetne, mert eléggé hosszúak, és mindegyik 2-2 különböző ismeretet ellenőriz. Így hangzanak: *XIV. Lajos miért és hogyan építette ki a korlátlan királyi hatalmat Franciaországban? Kik voltak hatalmának támogatói és támaszai?* (Ehhez a kérdéshez előbb tisztázni kell, mi a különbség a *támogatók* és *támaszok* között.) További kérdések: *Hogyan támogatta a francia gazdaság és kultúra fejlődését? Hogyan vált a francia hadsereg Európa legerősebb hadává?*²⁶ Talán négy egyszerűbb és rövidebb kérdés hatékonyabb lehet. Ekkor veszi észre a kutató, hogy az általános iskolai leckéből – érthetően - hiányzik az *abszolútizmus* mint idegen szó.

²² Uo., 62.

²³ *Nagy képes világtörténet.* (Szerk.): MARCZALI Henrik. Budapest 1902, 9. k., 65–66. Leopold Ranke.

²⁴ Saint-Simon, 28–29.

²⁵ Történelem 6. (2017), 63.

²⁶ Uo.

A Napkirály uralkodásának tankönyvi illusztrációi

A két leckében olyan illusztrációkat találunk, amelyeket a tanulók bevonásával több-féleképpen elemezhetünk. Elsőként a korabeli és primer képi forrásnak tekinthető képzőművészeti alkotásokat, *festményeket* érdemes megvizsgálni. Ezekből a forrásokból ugyanis az általános iskolai tankönyvben jóval többet találunk, mert közvetlen segédeszközök.

A 6.-os tankönyvnek egyébként sokkal színesebb képanyaga van, ami az életkori sajátosságok figyelembevételét jelenti. A lecke négy oldala 9 képet tartalmaz, amelyből 5 festmény, bár a hozzájuk tartozó információk kissé hiányosak. Az első oldalon előbb a *XIV. Lajos gyermekkorában* c. képet láthatjuk forráselemző kérdésekkel. (*Mit próbál kifejezni a király ruházata és testtartása? és Milyen uralkodói jelképeket látsz a képeken?*) Henri Testelin (1616–1695) festménye²⁷ 1648-ban készült, a 10 éves királyfit ábrázolja baljában jogarral, jobbában koszorúval, vállán hermelinprémes és aranszínű liliomokkal hímzett kék paláستtal.²⁸

A harmadik oldalon előbb Hyacinthe Rigaud (1659–1743) leggyakrabban használt festményét²⁹ láthatjuk *XIV. Lajos uralkodása idején* címmel, de kérdések, feladatok nélkül, és ez található a 2014-től használt 10.-es tankönyvben is. Az uralkodó jobbával jogarára támaszkodik, balja a csípőjén nyugszik, liliomos kék palástja alól kilátszanak – csábítónak tartott – harisnyás lábai, magas sarkú cipői.

A királyi rezidenciát a 6.-os leckében Adam Francois van der Meulen (1632–1690) *A versailles-i palota építése* című 1669-es festménye³⁰ mutatja be, a kérdések (*Milyen eszközökkel dolgoztak? Mi okozhatta a legnagyobb problémát az építkezés során?*)³¹ erősen gondolkodtatók. Hatodikban 4. festményként a *Főhivatalnok* című egész alakos kép látható. A kérdések kissé különösnek tűnnek: *Nézd meg a hivatalnok asztalát! Mit sugall a festő az asztal ábrázolásával? Mit gondolsz, mivel foglalkozott a főhivatalnok?* Louis Vigée Le Brun (1755–1842) festménye azonban anakronizmus, mert *Charles Alexandre Calonne* (1734–1802) pénzügyminisztert ábrázolja,³² és a Napkirály halála után majdnem 70 évvel, 1784-ben készült.³³ Úgy látszik, a leckében

²⁷ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Louis_XIV_1648_Henri_Testelin.jpg (utolsó letöltés: 2025. december 7.)

²⁸ Történelem 6. (2017), 62.

²⁹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/Hyacinthe_Rigaud_-_Louis_XIV%2C_roi_de_France_%281638-1715%29_-_Google_Art_Project.jpg (utolsó letöltés: 2025. december 9.)

³⁰ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adam_Frans_van_der_Meulen_-_Construction_of_the_Ch%C3%A2teau_de_Versailles_-_WGA15115.jpg (utolsó letöltés: 2025. december 9.)

³¹ Történelem 6. (2017), 62.

³² https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Vig%C3%A9-Lebrun%2C_Elisabeth-Louise_-_Charles-Alexandre_de_Calonne_%281734-1802%29_-_Google_Art_Project.jpg (utolsó letöltés: 2025. december 16.)

³³ Történelem 6. (2017), 61.

király és a „főhivatalnok” portréi, illetve később Colbert jellemzése a személyiségek és a kormánytisztviselők meghatározó szerepét sugallják.

A 6.-os könyv ötödik festménye egy művész és cím megnevezése nélküli romantikus festmény Jean Alaux-tól (1786–1864), amely 1839-ben készült, és a spanyol örökösödési háború idején a mai belga határnál, Denain mellett vívott csata részletét mutatja középpontban a felemelt karddal rohamot vezető Claude Louis Hector de Villars (1653–1734) marsallal.³⁴ A képalírás részletes, bár kissé erőltetettnek hat: *A francia sereg támadása a Habsburg uralkodó hadserege ellen. XIV. Lajos gyakran háborúzott a Habsburgokkal német területek megszerzése érdekében. Figyeld meg a franciák egyenruháját és fegyvereit! Mesélj a kép alapján a sereg fővezérének (középen) szerepéről!*³⁵ Ezúttal is az egyéniség fontosságára hívják fel a figyelmet.

A jelenkori fényképekből is több van az általános iskolai leckében, mint a középis-kolásban. Kissé túlzásnak tűnhet azonban, hogy három fotó is Versailles-ban készült. Az első modern illusztráció a versailles-i palota kapuján látható aranyozott napkorong alakú emberi arc fotója³⁶ *XIV. Lajos jelképe a Nap* aláírással és egy feladattal (*Igazold néhány példával, hogy az uralkodó jól választott jelképet!*). A második fotó *A versailles-i palota tükörterme* címet kapta kérdések és feladatok nélkül.³⁷ A harmadik kép (címe: *A királyi hálószoba*) egy kérdések nélküli fotó hosszabb ironikus jellemzéssel: *A király ajtaján tilos volt kopogni. Ha egy alattvaló bebocsátást akart nyerni, körmével gyengéden megkaparta az ajtót. Néhány udvaronc ezért hosszabb körmöt is növesztett.*³⁸ A negyedik fénykép a hollandiai Groningen melletti *Fort Bourtange*-ot ábrázolja, ez azonban nem a Napkirály műve, mert az erőd már 1593-ban elkészült, és a 17. században is hollandok építették át kétszer.³⁹ A képalírás így hangzik: *Egy XIV. Lajos által építtetett erőd, amely még mai állapotában is lenyűgöző mérnöki munka. Hasonlítsd össze egy középkori várral! Milyen okai voltak a különbségnek? Úgy tűnik, itt az olasz bástyás erődöt kell felismerni a tanulónak, pedig a Vauban (1633–1707)⁴⁰ marsall által tervezett ma is látogatható franciaországi erődökről rengeteg fotót találhatunk az interneten.*

A tananyagok különleges és szemléletes illusztrációi az ún. *sematikus ábrák*. Ezek egy rendszer vagy egy folyamat vázlatos, egyszerűsített, szerkesztett rajzai, amelyek

³⁴https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/49/Villars_a_Denain1.jpg (utolsó letöltés: 2025. december 16.)

³⁵Történelem 6. (2017), 63.

³⁶https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/23/Le_roi_soleil_-_panoramio.jpg (utolsó letöltés: 2025. december 16.)

³⁷Történelem 6. (2017), 60.

³⁸Uo., 61.

³⁹Uo., 63.

⁴⁰Sébastien Le Prestre de Vauban hadmérnök, marsall. In Pierre CHAUNU: *A klasszikus Európa*. Budapest: Osiris 2001, 503.

az összefüggésekre, kapcsolatokra, változásokra hívják fel a figyelmet. Céljuk az oktatásban is a bonyolult, sokféle információk érthető, átlátható magyarázata, tisztázása.

A 6.-os leckében *A hatalmi ágakat* valóban világosan és érthetően mutatja egy sematikus rajz. Itt egy négy téglalaphól szerkesztett ábra áll *A hatalmi ágak a király kezében összpontosulnak* aláírással és egy kérdéssel: *Ezzel szemben az angol királynak miért nem volt törvényhozói hatalma?* Ez a korábban Angliánál megismert alkotmányos monarchiára utal. A rajz felső téglalapján a *király* szó, alatta a bal oldali téglalapban a *törvényeket hoz (törvényhozás)*, a középsőben az *irányítja az államszervezetet (végrehajtó hatalom)*, a jobb oldaliban pedig a *tőle függ az igazságszolgáltatás (bírói hatalom)* mondat olvasható.⁴¹ Érthető, hogy a *felvilágosodás* eszméinek hatását (hatalmi ágak szétválasztása) és az *abszolutizmus*, illetve a mai *parlamentáris demokrácia* közötti különbségeket akarták ezzel szemléltetni. A *hatalommegosztás* fogalma már az angol forradalom egyik leckéjében (13.) szerepel, bár a megelőző *abszolutizmust* nem ott magyarázzák meg. Később a felvilágosodásról (16.), az amerikai függetlenségi háborúról (17.) és a francia forradalomról (27.) szóló leckékben szintén hosszabban lehet ezekről szólni.

A Napkirály megjelenése egyéb leckékben

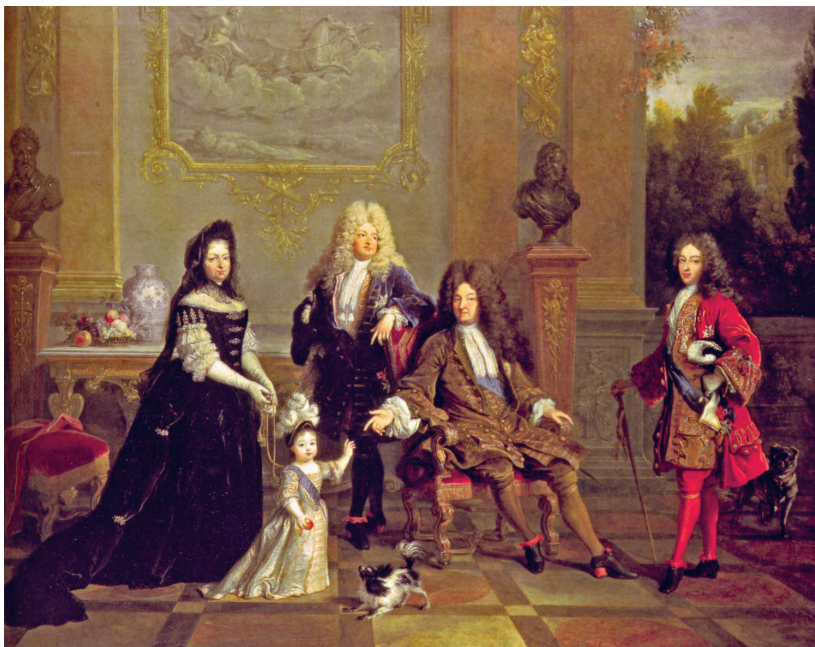
XIV. Lajos a fenti leckék mellett az általános iskolai történelem-tananyagban az újkori *életmódtörténet* részeként, középiskolában pedig a spanyol *örökösödési* háború fontos tényezőjeként tűnik fel, később pedig egy magyar történelmi fejezetben a II. Rákóczi Ferenc vezetett szabadságharc meghatározó támogatójának láthatjuk. Még a 6.-os történelemkönyv 15. leckéje (*Érdekességek az öltözködés történetéből*) is nagyrészt XIV. Lajoshoz kapcsolódik, mert kb. a szöveg fele a versailles-i szokásokról szól (*Divat és illem a Napkirály korában*). A szöveg szerint a 17. századi divatot a francia királyi udvar szabta meg, a Napkirály udvarából havonta küldtek életnagyságú próbababákat Európa fővárosaiba. „*A divat elnöiesedett – hangzik a leírás –, és ennek egyik jellegzetessége a paróka volt. Parókát már az ókorban is hordtak, de a Napkirály udvarában újra divatos lett.*”⁴² (A szövegben talán utalni lehetne arra, hogy a magyar *paróka* szó a francia *perruque* szóból ered.)⁴³ A hajtettek, a nők széles ruháinak vagy a férfiak szűk nadrágjainak említése inkább csak érdekességeket adnak a témához. Az illusztrációk között előbb egy *festményből vett* barokkos férfi viseletet, egy *sematikus* ábrán a francia divat fejlődésének öt korszakát, illetve egy korabeli *festmény részletén* parókás férfiakat

⁴¹ Történelem 6. (2017), 61.

⁴² Uo., 66.

⁴³ A magyar szó az olasz *parucca* változata lett. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. (Főszerk.): BENKŐ Loránd. Budapest: Akadémiai 1976, 3. k., 112.

láthatunk.⁴⁴ Meglepő viszont a *XIV. Lajos és I. Lipót magyar király színházi szerepben*⁴⁵ című két festmény egymás mellett. A feladat (*Jellemezd a ruháikat!*) és a kérdés (*Mi ösztönözhette a királyokat, hogy színházi előadásokon lépjenek fel?*) viszont valóban elgondolkodtatnak.⁴⁶ Ezek mellett még Henri de Gissey (1621–1673) festménye az ifjú XIV. Lajost ábrázolja az 1653-ban Párizsban bemutatott *Éjszakai balett* című előadásból, amikor a király először lépett fel Apollóként vagy Napként.⁴⁷

2. kép: *A Napkirály családja körében*

*Milyen tanácsot adnál egy, az udvarba nemrég került arisztokratának az udvari divatról?*⁴⁸

(Történelem 6. 2017. 66.)

⁴⁴ Nicolas de Largillière (1656–1746) Vallási fogadalom a Szent Genovéva-templomban (1695–1696) c. festményének részlete https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ca/Largillierre_Ex_Voto_%C3%A0_sainte_Genevi%C3%A8ve.jpg (utolsó letöltés: 2026. január 19.)

⁴⁵ Jan Thomas von Ieperen (1617–1678) I. Lipót császár Akisz szerepében a Galatea című színdarabban (1667). Akisz egy isten és nimfa fia, akit Galatea iránti szerelme miatt meggyilkol Polüfémosz, vagyis tragikus hős. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Thomas_-_Leopold_I_as_Acís_in_the_play_%22La_Galatea%22.jpg (utolsó letöltés: 2026. január 19.)

⁴⁶ Történelem 6. (2017), 66.

⁴⁷ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ballet_de_la_nuit_1653.jpg (utolsó letöltés: 2026. január 19.)

⁴⁸ Lagrillière: Madame Ventadour XIV. Lajossal és örökösével https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Louis_XIV_of_France_and_his_family_attributed_to_Nicolas_de_Largillier%C3%A8re.jpg (utolsó letöltés: 2026. január 19.)

A legizgalmasabb azonban a 6.-os könyvben *A Napkirály családja körében* című festmény, amely sokkal jobb helyen lett volna a király uralkodását bemutató korábbi leckében, ezért az illusztrációt kihagyott lehetőségnek nevezhetjük.⁴⁹ Nicolas de Largillière 1712-ben készült képén ugyanis a Bourbon-család 6 generációja szerepel: XIV. Lajos középen ül, nagyapjának (IV. Henrik) és apjának (XIII. Lajos) pedig csak mellszobrait látjuk a háttérben. Mellette állnak 1712-ben elhunyt örökösei, legidősebb fia és legidősebb unokája. Ott van lányos ruhában (!) kétéves dédunokája (a későbbi XV. Lajos), illetve madame Ventadour, a királyi gyermekek nevelője, aki nem volt a család tagja, de az ő ápolása mentette meg a kicsi gyermek életét és a dinasztiát a kanyarótól, amelyben az idősebb trónörökösök elhunytak.⁵⁰ Az ehhez csatolt kérdés (*Milyen tanácsot adnál egy, az udvarba nemrég került arisztokratának az udvari divatról?*) ismét szerepjáték. A Napkirály udvaráról szóló részfejezet összegző feladata így hangzik: *Foglald össze az eddig tanultak alapján, miben volt mintaadó a versailles-i udvar!*⁵¹

A „*Buzgóság a haza szabadsága iránt*” című és a Rákóczi-szabadságharcot taglaló 6.-os lecke előljáróban egy rövid kiegészítő olvasmányban említi meg, hogy Rákóczi tudta, hogy csak külföldi segítséggel van remény a Habsburgok legyőzésére, így mikor kirobbant a háború XIV. Lajos Franciaországa és a Habsburg Birodalom között, felvette a kapcsolatot a francia királlyal, ezért viszont börtönbe került.⁵² Az ismétlődő kérdést (*Miért vette fel a kapcsolatot II. Rákóczi Ferenc XIV. Lajossal?*) így könnyű megválaszolni, meglepő viszont, hogy az általános iskolai leckében nagyon hiányzik a szabadságharc tanításnál a szabadságharc külpolitikája. Később csak annyi olvasható, hogy a bukás után Rákóczi először a francia király udvarába költözött, majd az Oszmán Birodalomba emigrált.⁵³ Az 1966-ban még büszkén emlegetett francia–magyar Habsburg-ellenes összefogás ténye így 2016-ban teljesen kimaradt. Az még érthető, hogy a Habsburgokkal éveken át háborúzó XIV. Lajosnak a török Magyarországról történő kiűzése idején tanúsított passzivitásáról sem olvashatunk – bár a Szent Ligáról láthatunk egy emlékérmét, és XI. Ince pápa neve és szerepe is olvasható. Az viszont meglepő, hogy a kezdeti levelezésen kívül semmit tudhatunk meg pl. a Napkirály pénzügyi vagy katonai támogatásáról. Talán a szerzők nem akartak belebonyolódni a spanyol örökösödési háború előtti dinasztikus kapcsolatokba és a konfliktus szerteágazó szövetségi viszonyaiba, mert arról sem írtak egyik leckében sem. A külpolitikai helyzet és a szabadságharc összefüggése pedig történelmi tény.

Ilyen tartalmi hiányosságok ellenére viszont meglepő, hogy 6. osztályban annak az egyetemes történelmi témakörnek az összefoglalásában, amelyben a Napkirályról szóló

⁴⁹ Történelem 6. (2017), 67.

⁵⁰ Charlotte-Éléonore Magdeleine de La Mothe-Houdancourt, (1654–1744) francia főnemesi hölgy, aki házassága révén Ventadour hercegnője lett 1685–1744 között.

⁵¹ Történelem 6. (2017), 66.

⁵² Uo., 105.

⁵³ Uo., 108.

lecke van, ismét többször előkerülhet az ő uralkodása. Az egyik ismétlő és rendszerező feladatban a szerkesztő 9 személyt és 9 eseményt sorolt fel, és egy tanulói csoportnak a személyeket, egy másik tanulói csoportnak pedig a szomszédos eseményeket kell időrendbe tenni, bár kissé hiányos évszámok alapján. A történelmi személyeknél pl. a születési évek keresését lehetne javasolni az internet segítségével. Ezután a nevekhez kell 1-1 eseményt párosítani, és meglepőnek tűnik, hogy XIV. Lajoshoz „*a nemesek felkelése Párizsban*” eseményt adták meg. A *La Fronde* éveit is az internetről lehetne megnézni.⁵⁴ Egy másik összefoglaló feladatban azt kérik, hogy 6 csoportot alakítsanak a diákok, majd minden csoport gondolja át, majd fejtse ki szóban, hogy milyen hatásai voltak egyes korabeli eseményeknek az élet különböző területein (gazdaság, társadalom, politika, életmód), illetve rövid és hosszú távon, valamint hogyan érezhetők ezek napjainkban. Ezt a három szempontot kell megvizsgálni pl. a Napkirály uralkodásánál is. A harmadik feladatban is kooperatív munkát javasolnak, ahol a csoportokon belül kellene felidézni a két 17. századi államfő tetteit. A kisközösségeken belül a csoport egyik fele Oliver Cromwell, a másik része a Napkirály tevékenységét kellene hogy elemezze, értékelje. „*Vitassátok meg – hangzik a felhívás –, hogy a Napkirály/Cromwell uralkodása előnyös vagy hátrányos volt-e országuk szempontjából! A csapat tagjai sorban mondjanak egy pozitívumot, majd egy negatívumot. Két perc leteltével beszéljék meg, mely érveket tartják legfontosabbnak. Számoljatok be eredményeikről az osztály előtt!*” Érezhető ezekből a feladatokból, hogy nagy gondot próbálnak fordítani a szóbeli és írásbeli kommunikációra, illetve a kooperatív technikákra, amelyeket nem lehet eleget gyakoroltatni.

A 6.-os tananyag végén található *Időrendi táblázat* megadja XIV. Lajos uralkodása kezdetének és végének évszámát, de aki még ekkor sem hinné el, hogy a Napkirály mekkora súlyt képez Magyarországon a kora újkori egyetemes történelem tanításában, a *Kislexikonban* is olvashat róla egy rendkívül tömör jellemzést. „*XIV. Lajos francia király (1643-1715) Uralkodása idején korlátlan királyi hatalmat gyakorolt. Gazdasági és katonai intézkedéseivel Európa legerősebb hatalmává tette Franciaországot. Versaillesban fényes palotát épített.*”⁵⁵ Különös, hogy a leckéből hiányoznak, de a tankönyv végén két helyen is láthatók az évszámok.

A 2017-ben kiadott 6.-os történelemtankönyv XIV. Lajosról szóló részeinek elemzése legalább három tanulással szolgál. Először is a válogatott illusztrációknak aránytalanul nagy jelentőségük van, másodsor: általános iskolában is nagy gondot kell fordítani a fogalmak pontos magyarázatára, meghatározására, harmadszor: fokozatosan szorulnak vissza a magyarországi történelemoktatásban az egyetemes történelmi témák. Befejezésül pedig jó, ha belátjuk, hogy vitatott történelmi személyeknek is helyük van a nemzeti emlékezetben. 2015-ben a francia oktatási minisztérium ki akarta venni a középiskolai történelemtantervből a Napkirály tanítását. Egy oktató

⁵⁴ A Fronde kifejezés csak a Történelem 10. 34. lapján szerepel zárójelben, és ott sem kötelező fogalom.

⁵⁵ Történelem 6. (2017), 203.

leszögezte, hogy XIV. Lajosnak el kell foglalnia jogos pozícióját a tantervben, máig ható öröksége miatt bűnei ellenére sem tagadható történelmi jelentősége.⁵⁶

THE SHADOW OF THE SUN KING IN SCHOOLS
(KING LOUIS XIV OF FRANCE AND HIS ERA IN A HUNGARIAN
HISTORY TEXTBOOK)

The following paper analyzes the statements about Louis XIV in a contemporary Hungarian elementary school history textbook, and we believe that a more realistic characterization of a historical figure emerges in the details.

The title of the textbook, based on the cover, is History 6 – OFI New Generation Textbook. Among the 5 curriculum developers (the authors of the text) are well-known and lesser-known experts in primary and secondary school history teaching, both from the capital and the countryside, older and younger, theoretical and practical, as well elementary as secondary school teachers: Pál Borhegyi, László Kojanitz, Lajos Nagy, Márk Sólyom, Géza Tarnóczi.

Although it was published nine years ago and changes have been made since then, in this study we focused on the content of the first edition published in 2017. This is where we found the most information about King Louis XIV of France.

First, we examined the educational and developmental objectives. Then we analyzed in detail the text of the lesson on the reign of the Sun King, including definitions, supplementary readings, questions, and exercises. We considered it important to find, identify, and examine the nine illustrations. In addition, we explored how the textbook presents the role of the French king in the history of 17th-century lifestyle and in his support for the Hungarian uprising led by Ferenc Rákóczi.

The characterization of the Sun King's absolutist rule provides an opportunity to analyze autocracy. The presentation of the relationship between King Louis XIV of France and Prince Francis II Rákóczi in elementary school can send a message to young people about Hungary's foreign policy situation.

We also chose this publication because we were surprised to see that the History 6 textbooks published after the 2020 National Core Curriculum (NAT 2020) significantly reduced the amount of information about Louis XIV.

---

⁵⁶Eric ANCEAU: Louis XIV dans les programmes scolaire: pour le retour du roi. In: Le Figaro, 2 septembre 2015. <https://www.lefigaro.fr/vox/histoire/2015/09/02/31005-20150902ARTFIG00238-louis-xiv-a-la-pointe-de-l-actualite.php> (utolsó letöltés: 2026. január 19.)